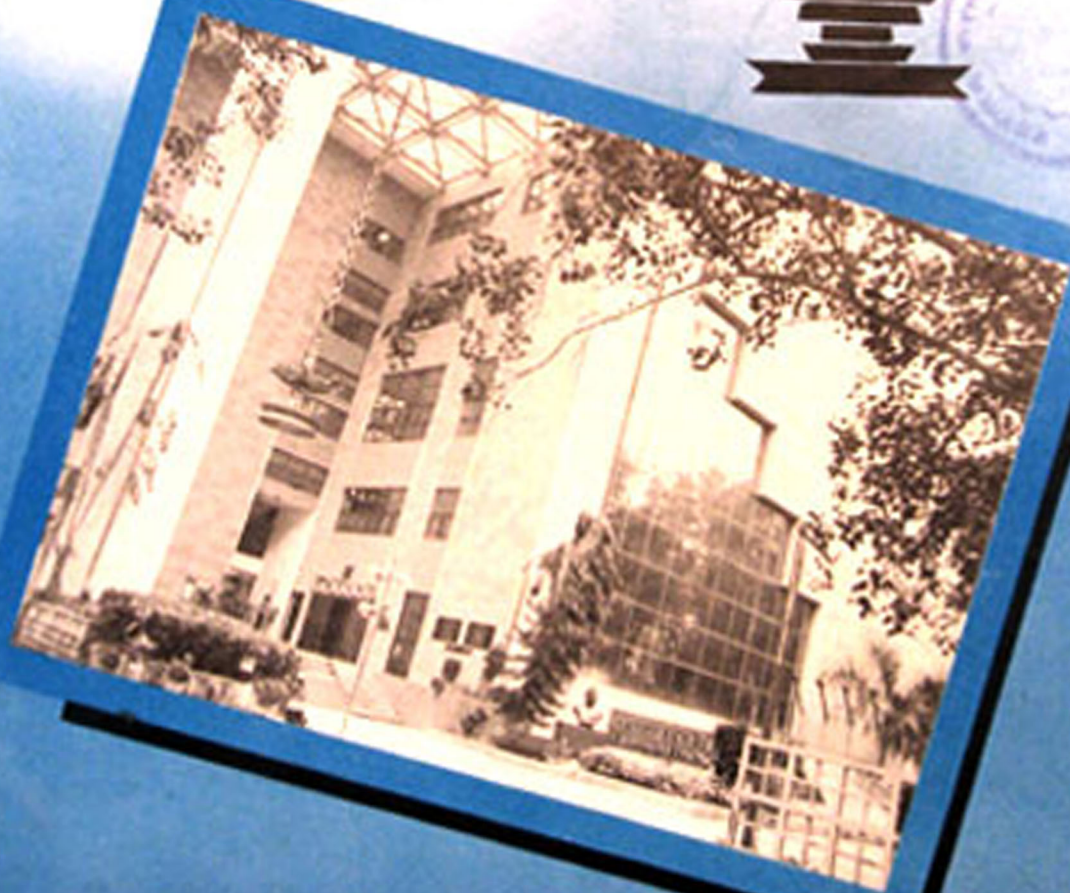

यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान मुंबई

वार्षिक अहवाल १९९४-९५

यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान, मुंबई प्रकाशित ग्रंथ

विक्रीसाठी उपलब्ध

		किंमत रु.
१.	यशवंतराव चव्हाण मौलिक विचार	३.५०
२.	म.फुले निवडक विचार	१२.००
३.	सह्याद्रीचे वारे	३०.००
४.	यशवंतराव चव्हाण : विधीमंडळातील निवडक मराठी भाषणे	२००.००
५.	वाय.बी.चव्हाण : सिलेक्टेड स्पीच	२५०.००
६.	पंचायतराज्य, जिल्हा नियोजन आणि ग्रामीण विकास	१००.००
७.	बेकारी निर्मूलनातून ग्रामीण विकास	३५.००
८.	महाराष्ट्रातील दुष्काळ आणि जलसंपत्तीचे नियोजन	१६०.००
९.	महाराष्ट्र : एक दृष्टीकोन	७५.००
१०.	नवभारत : परिवर्तनाची दिशा	७५.००

बरील सर्व ग्रंथावर ३० % सूट मिळेल.

यशवंतराव चव्हाण केंद्र

जनरल जगन्नाथ भोसले मार्ग, मुंबई ४०० ०२१.

दूरध्वनी : २०२ ८५ ९८, २८५ २० ८५, २०४ ५४ ६०

फॅक्स : ९९-०२२-२८५२०८२

यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान, मुंबई

विश्वस्त मंडळ सदस्य

१. मा.श्री.शरदराव पवार अध्यक्ष
२. मा.श्री.दादासाहेब रुपवते उपाध्यक्ष
३. मा.श्री.मोहन धारिया कार्याध्यक्ष
४. मा.वै.राजा भोसले सरचिटणीस
५. मा.श्री.अरुण डहाणूकर खजिनदार
६. मा.डॉ.व्ही.सुब्रमण्यन् मानद संचालक
७. मा.श्री.सुधाकरराव नाईक
८. मा.श्री.शिवाजीराव पाटील निलंगेकर
९. मा.डॉ.निळकंठराव कल्याणी
१०. मा.श्री.पी.वी.पाटील
११. मा.श्री.राम प्रधान
१२. मा.श्री.गुलाम गौस
१३. मा.श्री.लक्ष्मण माने
१४. मा.श्री.वसंत कार्लेकर
१५. मा.श्री.शरद उपासनी] महाराष्ट्र शासन
१६. मा.श्री.आर.सी.सिन्हा] प्रतिनिधी

कार्यकारिणी सदस्य

१. मा.श्री.शरदराव पवार अध्यक्ष
२. मा.श्री.दादासाहेब रुपवते उपाध्यक्ष
३. मा.श्री.मोहन धारिया कार्याध्यक्ष
४. मा.श्री.राजा भोसले सरचिटणीस
५. मा.श्री.अरुण डहाणूकर खजिनदार
६. मा.श्री.डॉ.व्ही.सुब्रमण्यन्
७. मा.श्रीमती प्रतिभाताई पाटील
८. मा.श्री.ज्ञानेश्वर खेरे
९. मा.श्री.ना.धों.महानोर
१०. मा.श्री.हुसेन दलवाई
११. मा.श्री.नरेंद्रजी तिडके
१२. मा.श्री.एन.के.पी.साळवे
१३. मा.श्री.के.बी.आवाडे
१४. मा.श्री.ह.गो.वर्तक
१५. मा.श्री.बी.जी.शिके
१६. मा.श्री.प्रतापराव भोसले
१७. मा.श्री.शिवाजीराव गि. पाटील
१८. मा.श्री.पी.डी.पाटील
१९. मा.श्री.अंकुशराव टोपे
२०. मा.श्री.विष्णुआण्णा पाटील

संचालक [प्रशासन]

श्री.जि.त.परब

सांविधिक लेखा परीक्षक

अंतर्गत लेखा परीक्षक

मेसर्स, के. बी. म्हेत्रे आणि कं.

मेसर्स, पोंक्षे कुलकर्णी आणि कं.

यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान, मुंबई

महाराष्ट्र महिला व्यासपीठ	संयोजिका	श्रीमती नीलम गो-हे
नवभारत युवा आंदोलन	संयोजक सघटक	श्री प्रेमानंद रूपयते श्री. दत्ता बाळसराफ
कृषि व सहकार व्यासपीठ	निमंत्रक संयोजक संयोजक	श्री ज्ञानेश्वर खेरे अॅड दीपक पाटील श्री. त्र्यं मा. खेडकर
सांस्कृतिक विभाग	संचालक	डॉ. अशोक रानडे
मोफत कायदेविषयक सहाय्य व सल्ला उपक्रम	अध्यक्ष सचिव	बॅ. राजा भोसले श्री. एम. बी. पवार
यशवंतराव चव्हाण ग्रंथालय	ग्रंथालय सल्लागार ग्रंथपाल	श्रीमती पी. ए. निवांळकर श्री. व्ही. आर. कामत
यशवंतराव चव्हाण सभागृह [ऑडिटोरियम]	व्यवस्थापक	श्री. विजय देसाई
यशवंतराव चव्हाण कलादातन	व्यवस्थापक	कु. उज्वला आडिवरेकर

यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान, मुंबई

सन १९९४-९५ कामकाजाचा आढावा

१. प्रतिष्ठानचे कामकाज/उपक्रम विशेष गतीने कार्यरत होण्यासाठी प्रतिष्ठानच्या पदाधिकारी समितीच्या बैठका सर्वसाधारणपणे पंधरवड्यातून एकदा होत असतात. या बैठकांमध्ये दैनंदिन कामकाज तसेच इतर महत्वाच्या विषयावर विचार होऊन निर्णय घेतले जातात, व आवश्यकतेनुसार संबंधित विषय प्रतिष्ठानच्या कार्यकारिणी व विश्वस्त मंडळापुढे ठेवले जातात. डॉ. व्ही. सुब्रमण्यम्, विश्वस्त-मानद संचालक कार्यालयामध्ये नियमितपणे उपस्थित राहून कामकाज पहातात.

२. केंद्र इमारतीमध्ये खालील उपक्रम कार्यान्वित होत आहेत.

[अ] यशवंतराव चव्हाण केंद्र सभागृह व कॉन्फरन्स हॉल

यशवंतराव चव्हाण केंद्र सभागृहाचा वापर प्रतिष्ठानने आयोजित केलेल्या कार्यक्रमांसाठी, तसेच निरनिराळ्या संस्थांनी आयोजित केलेल्या सभा, संमेलने, परिषदा, चर्चासत्रे, सांस्कृतिक कार्यक्रम, चित्रपट यासाठी करण्यात आला. कॉन्फरन्स हॉलचा वापर प्रतिष्ठान, महाराष्ट्र शासन विभाग, संस्था कंपन्यांच्या बैठकांसाठी झाला. मराठी, गुजराथी, इंग्रजी व हिंदी नाटकाचे प्रयोग, म्युझिकल प्रोग्राम सादर झाले. इंटरनॅशनल फिल्म फेस्टिव्हल केंद्र इमारतीमध्ये संपन्न झाला.

[ब] केंद्र ललित कलादालन : कलादानाचा वापर प्रदर्शनासाठी, ग्राफिक्स, पेंटिंग, पॉटरीज, फोटोग्राफी, मार्बल गणेश वगैरेसाठी झाला.

नवोदित कलाकारांना प्रोत्साहन देण्यासाठी कलादालनातर्फे " मान्सून शो " तसेच ज्येष्ठ कलाकारांसाठी कला मेळावा ललित कला अकादमीतर्फे आयोजित करण्यात आला होता, फेब्रुवारी १९९५ मध्ये बंगलोर येथे आखिल भारतीय कला मेळावा ललित कला अकादमीतर्फे आयोजित करण्यात आला होता. त्यामध्ये यशवंतराव चव्हाण कलादालन सहभागी झाले. यामुळे कलादानाला योग्य ती प्रसिद्धि मिळाली.

[क] सांस्कृतिक विभाग : डॉ. अशोक रानडे यांच्या मार्गदर्शनाखाली सांस्कृतिक कार्यक्रम राबविण्यात आले. यशवंतराव चव्हाण केंद्र ' रंगस्वर ' विभाग गुरू करण्यात आला. " रंगस्वर " ची सभासद नोंदणी करण्यात आली. त्या प्रित्यर्थ व्यक्तीगत सभासद वार्षिक वर्गणी रु.५००/- व पती-पत्नी वार्षिक वर्गणी रु.७५०/- आकारण्यात येते. सभासदांसाठी दर महिन्याला दर्जदार कार्यक्रम आयोजित करण्यात आले. यामध्ये नाट्य, गायन, सिनेमा आदी कार्यक्रम अंतर्भूत झाले. पु.ल.देशपांडे अभिष्टचिंतन समितीतर्फे " रंगस्वर " च्या माध्यमातून चांगले कार्यक्रम महाराष्ट्रात करण्यासाठी रु.७,५०,०००/- देणगी मिळाली.

शेठ माणिकलाल उजामसी ट्रस्ट, यांच्याकडून प्राप्त झालेल्या रु.एक लाख अनुदानातून " राधा " हा संगीत कार्यक्रम तयार केला.

नॅशनल स्कूल ऑफ ड्रामा, नवी दिल्लीतर्फे विद्यार्थ्यांची एक कार्यशाळा सुमारे एक महिन्याच्या कालावधीसाठी केंद्र इमारतीमध्ये संपन्न झाली. शिबिराची विद्यार्थ्यांकडून लोकनाट्य लिहून श्री.वामन केंद्रे यांच्या दिग्दर्शनाखाली लोकनाट्य कार्यक्रम मुंबई, पुणे, दिल्ली येथे संपन्न झाले. तसेच महाराष्ट्रातील लोक कलाचे कार्यक्रम संपन्न झाले.

[८] **कलानंतराव चव्हाण ग्रंथालय:** ग्रंथालयाचे उदघाटन दि. २५.५.१९९२ रोजी मा.श्री.य.दी.फडके यांच्या मुख्ते होऊन, तदनंतर ग्रंथालयाच्या उद्दिष्टांप्रमाणे ग्रंथालयासाठी अनेक विषयांवरील ग्रंथ विकत घेण्यात आलेले आहेत. त्यांत राज्यशास्त्र, समग्रशास्त्र, शेती, सहकार, पर्यावरण, महाराष्ट्राची संस्कृति व इतिहास, कायदा, ग्रामीणविषयक प्रश्न त्रियांचे प्रश्न, शिक्षण इत्यादी विषय आहेत. प्रतिष्ठानने सुरु केलेल्या उपक्रमांना पुरक असे हे विषय आहेत. तसेच मा.यसवंतराव चव्हाण यांच्या जीवनाच्या विविध पैलूंचे दर्शन घडविणारी पुस्तके व त्यांनी स्वतः लिहिलेली पुस्तके ग्रंथालयात आहेत. ग्रंथालयात सुमारे ६५०० पुस्तके आहेत. १ एप्रिल ९४ ते ३१ मार्च ९५ पर्यंत २,५६० पुस्तके खरेदी केली असून त्यावरील खर्च रु.५,६९,९८०/- आहे. विविध ग्रंथ प्रदर्शनांना भेटी देऊन पुस्तके घेतली आहेत. तसेच काही दुर्मिळ पुस्तके पण मिळवली आहेत.

हे ग्रंथालय संदर्भ ग्रंथालय असून समासदांनी ग्रंथ ग्रंथालयातच वाचायचे आहेत. ग्रंथालयाची वेळ दुपारी १२.०० ते सायंकाळी ६.०० ठेवण्यात आली आहे.

प्रतिष्ठानचे उपाध्यक्ष मा.दादासाहेब रूपवते यांच्या अध्यक्षतेखाली ग्रंथालय समिती नियुक्त केली असून, ग्रंथालय उपाध्यक्ष वर्गदर्शन करण्यासाठी समितीच्या बैठका होतात. पुस्तके, ग्रंथ, आर्थिक बाबी, व्यवस्थापन आदि विषयी चर्चा होऊन निर्णय घेण्यात येतात.

३. **केंद्र इमारती मधील संगणक केंद्र:** केंद्र इमारतीमधील तिस-या मजल्यावरील हॉल संगणक केंद्रासाठी आरक्षित ठेवलेले आहे. या हॉलमध्ये टाटा कन्सलटन्सीमार्फत केंद्र स्थापन करण्याचा प्रयत्न पूर्वी झाला. परंतु तो फलदायी झाला नाही. संगणक केंद्र स्थापन करण्यासाठी कौन्सिल ऑफ ई.ई.सी.चेंबर्स ऑफ कॉमर्स इन इंडियाने सहकार्य दिले असून त्यांच्या मदतीने संगणक केंद्र स्थापन करण्याचा निर्णय घेण्यात आला. संगणक केंद्र स्थापण्यासाठी ई.ई.सी.चेंबर्सने दिलेल्या आर्थिक मदतीच्या सहाय्याने केंद्रासाठी आवश्यक असलेल्या सुविधा उपलब्ध करण्यात आल्या असून, सदर केंद्र संगणक प्रशिक्षण देण्यासाठी लवकरच कार्यरत होईल. या केंद्राचा उपयोग भारत - युरोप देशांमधील व्यापार आर्थिक संबंधांची मजबूती मिळवण्यासाठी होईल. तसेच तज्ज्ञांचा चर्चा-बैठकांसाठीही होईल.

४. **केंद्र इमारतीची सुरक्षा / साफ-सफाई :** केंद्र इमारतीची सुरक्षा साफ-सफाई कंत्राटपध्दतीने चालू ठेवण्यात आली आहे. व कंत्राटदार कार्यक्षमतेने काम करतील याकडे वेळोवेळी लक्ष ठेवण्यात येते.

५. **प्रतिष्ठानच्या उपाध्यक्षांनी प्रमुख शहरात जाणाऱ्या** प्रतिष्ठानचे कार्य महाराष्ट्रभर करण्यासाठी प्रमुख शहरात किमान ३ एकर जागा मंजूर करण्याची विनंती शासनास पूर्वीच केलेली आहे. त्याचा पाठपुरावा करण्यात आला. परंतु यद्यस्त प्रगती झालेली नाही, पुणे शहरात ललित कला अकादमीसाठी शासनाने ६ एकर जमीन मंजूर केल्याचे कळविले आहे. परंतु जागेबाबतचे प्रकरण कोर्टात गेल्याने जागेचा ताबा प्रतिष्ठानला मिळालेला नाही. याबाबतही पाठपुरावा करण्यात आला.

६. **अनुबोधपट :** एस.एम.जोशी यांच्यावरील अनुबोधपट पूर्वीच प्रदर्शित झालेला असून, त्याच्या व्ही.डी.प्रा. कॅसेटही काढण्यात आलेल्या आहेत. तकतीर्थ लक्ष्मणशास्त्री जोशी यांच्यावरील अनुबोधपटही डॉ.जब्बार पटेल यांनी तयार केलेला आहे व तो प्रदर्शित झाला आहे. कुरसमाग्रजांवरील अनुबोधपट डॉ.जब्बार पटेल यांनी पूर्ण केला आहे व तो लवकरच प्रदर्शित होईल. पु.ल.देशपांडे यांच्यावरील चित्रिकरण पूर्ण झालेले आहे. श्री.डांगे यांच्यावरील अनुबोधपटबाबत प्रगती झालेली नाही. याबाबत श्री.विनय नेवाळकर यांच्याशी अलिकडेच चर्चा झालेली आहे. चव्हाणसाहेबांवरील चित्रपटाबाबत श्री.अरूण साधु यांनी पूर्ण संशोधन करून पटकथा तयार केली आहे. चित्रपट तयार करण्यासाठी साधन-सामुग्रीची जमवा-जमव चालु आहे. व्यवस्था होताच चित्रिकरणास सुरुवात होईल. डॉ.जब्बार पटेल यांच्याशी अधिक चर्चा झाली आहे.

७. **खुली निबंध स्पर्धा :** यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठानतर्फे सन १९९४ साली खुली निबंध स्पर्धा खालील दोन विषयांवर घेण्यात आली.

१) “ मुक्त अर्थव्यवस्था - शेती व सहकार ”

२) “ पंचायत राज्य व स्थानिक स्वराज्यबाबत ७३ व ७४ वी भारतीय राज्यघटना दुरुस्ती व त्याचे संभाव्य परिणाम ” ही खुली निबंध स्पर्धा प्राध्यापक, शिक्षक, विद्यार्थी, संशोधक, वृत्तपत्रलेखक

प्रोढ नागरिक यासाठी खुली होती. पारितोषिक : प्रथम रु.२,५००/- द्वितीय रु.२,०००/-, तृतीय रु.१,५००/- विजेत्यांना पारितोषिक यशवंतराव चव्हाण साहेबांच्या पुण्यतिथी दिनी (२५.११.९४) रोजी प्रदान करण्यात आले.

८. **पारितोषिक/ पुरस्कार :** राज्य स्तरिय पुरस्कार दरवर्षी खालीलप्रमाणे चक्रीय पद्धतीने देण्यात येतात.

१) यशवंतराव चव्हाण कृषि औद्योगिक समाजरचना पारितोषिक

२) यशवंतराव चव्हाण सामाजिक एकात्मता पारितोषिक

३) यशवंतराव चव्हाण ग्रामीण विकास पारितोषिक

४) यशवंतराव चव्हाण मराठी साहित्य संस्कृती पारितोषिक

“ यशवंतराव चव्हाण कृषि औद्योगिक समाजरचना पारितोषिक १९९३ ” १२.३.९४ रोजी श्री.नारायण महादेव चमणकर, वेंगुर्ला यांना जाहीर करण्यात आले होते. सदर पारितोषिक चव्हाणसाहेबांच्या २५.११.९४ रोजी झालेल्या पुण्यतिथी कार्यक्रमाच्या वेळी मा.श्री.सुब्रमण्यन् माजी राज्यपाल, महाराष्ट्र राज्य यांच्या हस्ते प्रदान करण्यात आले.

९. “ यशवंतराव चव्हाण राष्ट्रीय पुरस्कार १९९४ राष्ट्रीय एकात्मता, लोकशाही आर्थिक विकास ”

“ या पुरस्कारासाठी वर्तमानपत्रांतून, पत्रांद्वारे शिफारशी मागविण्यात आल्या होत्या. शिफारशीची छाननी करून पुरस्कारासाठी शिफारस करण्यासाठी न्या.वाय.व्ही.चंद्रचूड यांच्या अध्यक्षतेखाली ज्युरी मंडळ [अन्य सभासद सर्वश्री. एम.एस.स्वामीनाथन् वसंत गोवारीकर, होमी सेठना, के.सी.पंत] स्थापन करण्यात आले. सदर ज्युरी मंडळाने मान.प्रा.मधु दंडबते यांच्या नावाची पुरस्कारासाठी एकमताने शिफारस केली व प्रतिष्ठानच्या विश्वस्त मंडळाने एकमताने शिफारस स्विकृत केली.

चव्हाणसाहेबांच्या ८२ व्या जयंती समारंभाच्या कार्यक्रमात १२३९५ रोजी सदर एक लाख रुपयांचा पुरस्कार प्रा.मधु दंडवते यांना जाहीर करण्यात आला.

१०. चव्हाणसाहेबांची कागदपत्रे : चव्हाणसाहेबांची कोल्हापूर येथे असलेली कागदपत्रे मुंबईत आणण्यात आलेली असून त्याची छाननी मा.श्री.राम प्रधान करीत आहेत.

११. प्रतिष्ठान प्रकाशने : " सत्यवादीचे वारे " या मराठी पुस्तकाचे इंग्रजी भाषांतर प्रा.गौरी देशपांडे यांनी केलेले आहे. इंग्रजी भाषांतर पुस्तकरूपे प्रकाशित करण्याबाबत शासनाकडे किती प्रती शासन घेणार या मुद्याबाबत विचारणा केलेली आहे. यत्नाबत शासन निर्णय प्रलंबित आहे. तदनंतर पुढील कार्यवाही करण्यात येईल.

तसेच महिला धोरण विषयीचे " स्वयं सिध्दतेकडे वाटचाल " हे पुस्तक प्रकाशित केले. मा.श्री.राम प्रधान यांनी चव्हाण साहेबांच्या संसदेतील गृह व संरक्षण खात्याविषयक भाषणाचे संकलन पुणे केले असून, सदर भाषणाचे छापकाम " अमेव " प्रकाशन, पुणे. यांना देण्यात आलेले आहे. छापकाम खर्च रु.१ लाख आहे. या ग्रंथाचे प्रकाशन दिल्ली मध्ये संसदीय सेंट्रल हॉलमध्ये कार्यक्रम आयोजित करण्याचा विचार आहे.

भारतीय बटके व विमुक्त जाती विकास व संशोधन प्रकल्प : श्री.लक्ष्मण माने यांनी प्रकल्प अहवाल " विमुक्त जमात - एक चिकित्सक अभ्यास " सादर केला असून, तो छापण्यासाठी मोज प्रिटींग ब्युरोकडे पाठविलेला आहे.

१२. चव्हाणसाहेब पुण्यतिथी दिन : [२५ ११ ९४] चव्हाणसाहेबांचा १० वा स्मृति दिन कार्यक्रम माननीय श्री.दादासाहेब रुपवते यांच्या अध्यक्षतेखाली संपन्न झाला. मा.श्री.सी.सुब्रमण्यम्, माजी राज्यपाल महाराष्ट्र राज्य, प्रमुख अतिथींच्या हस्ते प्रतिष्ठानतर्फे आयोजित केलेल्या खुली निबंध स्पर्धा विजेत्यांना पारितोषिकाचे वितरण करण्यात आले.

मा.श्री.नारायण महादेव चमणकर यांना " यशवंतराव चव्हाण कृषि औद्योगिक समाजरचना राज्य स्तरिय पारितोषिक १९९३ " प्रदान करण्यात आले. तसेच यशवंतरावजी चव्हाण तैलचित्र प्रमुख अतिथींच्या शुभहस्ते मुंबईच्या महापौरांना प्रदान करण्यात आले.

१३. चव्हाणसाहेब जयंती दिन : १२ मार्च १९९५ रोजी प्रतिष्ठानचे अध्यक्ष व मुख्यमंत्री मान.श्री.शरद पवार यांच्या अध्यक्षतेखाली संपन्न झाला. या जयंतीदिनी रु.१ लाखाचा " यशवंतराव चव्हाण राष्ट्रीय पुरस्कार १९९४ राष्ट्रीय एकलपत्र, लोकसभेची, आर्थिक विकास " मा.प्रा.मधु दंडवते यांना जाहीर करण्यात आला.

१४. महाराष्ट्र अंधश्रद्धा निर्मूलन कार्य : महाराष्ट्र अंधश्रद्धा निर्मूलन समिती व यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान, मुंबई यांच्या संयुक्त विद्यमाने अंधश्रद्धा निर्मूलन कार्य चालू राहिले. पुढील तीन वर्षासाठी [सन १९९८ पर्यंत] हे कार्य चालू राखण्यास मंजूरी दिली आहे. " सत्यशोध प्रज्ञा परीक्षा " या परीक्षेस बसणा-या विद्यार्थ्यांना प्रमाणपत्रे देण्यात येतात. हा कार्यक्रम निव्वनिसाच्या जिल्ह्यामध्ये कार्यरत आहे. सन १९९४-९५ यावर्षी " सत्यशोध प्रज्ञा परीक्षा " शिबिरे १६ ठिकाणी आयोजित करण्यात आली. यासाठी प्रतिष्ठानने रु.१९,०००/- अनुदान महाराष्ट्र अंधश्रद्धा निर्मूलन समितीस दिले. यशवंतराव सत्यशोध यात्रेसाठी रु.१ लाख अनुदानही समितीस दिले. सन १९९५-९६ च्या अंदाजपत्रकामध्ये प्रतिष्ठानने या कामासाठी रु.२ लाखांची तरतूद केलेली आहे.

प्रकल्प :

१५. ई.ई.सी.चेंबर्सच्या सहकार्याने पंचायत राज्य प्रशिक्षण योजना : जिल्हा परिषदा, पंचायत समित्या, ग्राम पंचायती यामध्ये निवडून आलेल्या सदस्यांना प्रशिक्षण देण्याची योजना ई.ई.सी.चेंबर्सच्या सहकार्याने कार्यान्वित करण्याचे प्रतिष्ठानने पूर्वीच मान्य केलेले आहे. युरोपियन कमिशन, डायरेक्टरेट जनरल डेक्लपमेन्ट यांनी सुमारे रु.९५ लाख अनुदान मंजूरी दिलेली आहे. हे अनुदान प्रत्यक्षात स्विकारण्यापूर्वी भारत सरकार, गृह मंत्रालय यांच्याकडे फॉरेन कॉन्ट्रीब्युशन रेग्युलेशन अंक्वहाली देणगी घेण्यासाठी प्रतिष्ठानची नोंदणी लागते व गृहमंत्रालयाची परवानगी आवश्यक असते. यासाठी आवश्यक पत्रव्यवहार करून पाठपुरावा करण्यात आलेला आहे. नोंदणी व परवानगी लवकरच मिळेल, अशी अपेक्षा आहे.

या योजनेवरील एकूण खर्च सुमारे ३ कोटी ५० लाख रुपये आहे व त्यासाठी महाराष्ट्र शासनाची परवानगी मिळवून सदर खर्चाचा भाग जिल्हा परिषदा, "यशदा" पुणे यांच्या सहकार्याने करावयाचा आहे. याबाबत मंत्री [ग्राम विकास] यांच्याशी चर्चा केलेली असून मा.मुख्यमंत्र्यांनाही पत्राव्दारे मंजूरी मिळण्यासाठी विनंती केली आहे.

ही योजना कार्यक्षमरित्या कार्यरत होण्याच्यादृष्टीने महाराष्ट्र शासनाचे निवृत्त सचिव, डॉ.व्ही.बी.मांडलेकर यांची प्रतिष्ठानतर्फे नियुक्ति केलेली आहे. त्यांनी पूर्वतयारीच्या दृष्टीने आवश्यक तपशीलवार योजना तयार केली आहे.

१६. साक्षरता प्रकल्प : प्रतिष्ठानतर्फे " प्रथम " या संस्थेच्या सहकार्याने साक्षरता प्रकल्प राबविण्याचा निर्णय प्रतिष्ठानने घेतलेला आहे. या प्रकल्पासाठी श्री सिद्धि विनायक गणपती मंदिर न्यास, प्रभादेवी मुंबई यांच्याकडून दरवर्षी रु.२५ लाख याप्रमाणे ५ वर्षासाठी १ कोटी २५ लाख रुपये मिळण्यासाठी आवश्यक तो प्रस्ताव सादर करण्यात आलेला आहे. तसेच या प्रकल्पासाठी रोटरी क्लब ऑफ बॉम्बे दरवर्षी रु.५ लाख याप्रमाणे पांच वर्षासाठी रु.२५ लाख मंजूर करणार आहे. श्री सिद्धिविनायक गणपती मंदिर न्यास, प्रभादेवी, मुंबईने प्रतिष्ठानला अनुदान मंजूर करण्याविषयीचा प्रस्ताव महाराष्ट्र शासनास सादर केला असून, शासनाची मंजूरी प्रलंबित आहे. मंजूरी मिळण्यासाठी मा.श्री.लिलाधर डाके, मंत्री विधी विभाग, व सचिव, विधी विभाग यांच्याशी प्रत्यक्ष चर्चा केलेली आहे. मंजूरीसाठी पाठपुरावा करण्यात येत आहे.

१७. यशवंतराव चव्हाण स्कॉलरशिप : या योजनेअंतर्गत १९९२ - ९३ यावर्षी खालीलप्रमाणे दोन शिष्यवृत्त्या.

१. श्री.गो.मा.पवार, सोलापूर
विषय : महर्षी विठ्ठल शिंदे : जीवन व कार्य
२. प्रा.देवीदास इथापे, देऊळगांवराजा,
विषय : यशवंतराव चव्हाण व्यक्ती आणि योगदान

श्री.पवार यांना शिष्यवृत्तीपोटी रु.२५,०००/- देण्यात आले आहेत. त्यांनी प्रकल्प अहवाल ऑगस्ट ९५ पर्यंत सादर करण्याचे कळविले आहे.

श्री.इथापे यांनी दिलेल्या विषयावर प्रबंध तयार केल्याचे अलीकडे कळविले आहे. त्यांना बर्चस्सदी बोलविले आहे.

१८. परिषदा :

अ) **भू-जल व पडिक जमीन विकास - राष्ट्रीय परिषद** : भारतात मोठ्या प्रमाणावर पडिक जमीन असून जमीन व पाण्याचा योग्यरित्या वापर होत नाही. त्यामुळे देशाचे फार मोठे नुकसान होते. म्हणून या महत्वपूर्ण प्रश्नाकडे लक्ष वेधण्यासाठी जून १९९३ मध्ये ही परिषद घेण्यात आली. परिषदेपूर्वी तज्ञांकडून आलेल्या लेखांचे सकलन करून पुस्तिका छापण्यात आली. परिषदेने शिफारस / निर्णय घेतले. त्याची पुस्तिकाही तयार करून संबंधितांना पाठविण्यात आली. परिषदेच्या शिफारशी / निर्णयांचा अहवाल माननीय पंतप्रधानांना सादर करण्यात आला होता. या अहवालाचा अभ्यास केवळ शासनाकडून होत असून मान.कार्याध्यक्षांनी याबाबत पाठपुरावा केलेला आहे / करीत आहेत.

ब) **महाराष्ट्रातील पाणी पुरवठा (समस्या) जलसंपत्तीचे व्यवस्थापन आणि आरोग्य व पर्यावरण** : याबाबत ब्रिटीश डेप्युटी हायकमिशनच्या सहकार्याने परिषद घेण्याचे प्रतिष्ठानने मान्य केले आहे. याबाबत होणारा सुमारे रु.१२ लाख खर्च ब्रिटीश हायकमिशन सोसणार आहे. या परिषदेबाबतची पूर्वतयारी करण्यात आली असून, परिषद संपन्न होण्याच्या दृष्टीने कार्यवाही करण्यात येईल.

क) **लोकसंख्या परिषद** : मान.कार्याध्यक्षांनी माजी केंद्रीय मंत्री श्री.शंकरानंद यांच्याशी पूर्वी चर्चा केली होती. केंद्र स्तराने या विषयासंबंधी नियुक्त केलेल्या स्वामीनाथन समिती अहवाल प्रतिष्ठानने प्राप्त केलेला आहे. वर्ल्ड वॉइन्स लार्डफ फंड व प्रतिष्ठान यांच्या संयुक्त विद्यमाने परिषद तयकरच केंद्र इमारतीत आयोजित करण्यात येत आहे.

१९. **गोदरेज कंपनीने विक्रीची वेचील देणगी म्हणून देऊ केलेली जमीन** : गोदरेज कंपनीने सुमारे ६ एकर विक्रीची वेचील जागा प्रतिष्ठानच्या उपक्रमासाठी देणगी म्हणून देण्याचे मान्य केले आहे. सदर जागा इंडस्ट्रियल झोन मध्ये येत असल्याने ती रेसिडेंशल झोनमध्ये अंतर्भूत करावी, म्हणून बृहन्मुंबई महानगरपालिका यांचेकडे प्रस्ताव सादर केलेला आहे. या प्रस्तावाचा फलपुरावा करण्यात आला आहे. तसेच जागा कंपनीकडून प्रतिष्ठानला मिळण्याबाबत 'ना हरकत' परवानग सत्त्व शासनाच्या महसूल विभागाकडून मिळण्यासाठीही विनंती करण्यात आली आहे. याबाबत पाठपुरावा करण्यात आला आहे.

२०. **वाढीव बांधकाम** : यशवंतराव चव्हाण केंद्र इमारतीमधील जागा प्रतिष्ठानच्या वाढत्या उपक्रमासाठी अपुरी पडत आहे. या दृष्टीने वाढीव बांधकाम करण्याचा विचार आहे. यासाठी केंद्र इमारतीच्या मागील बाजूच्या जागेवर शासनाच्या कडी बॅरक आहेत. सुमारे ४,००० चौ.मी. जमीन बगीच्यासाठी उपलब्ध करावी, म्हणून महाराष्ट्र शासनास प्रस्ताव सादर केला आहे. शासनने जागा उपलब्ध केल्यावर त्यावर बगीचा व खाली पार्कींग अशी सोय करावयाची आहे. अशी पार्कींग सोय ग्रान्फर केंद्र इमारतीच्या वाढीव बांधकामाबाबत पुढील कार्यवाही करण्यात येईल.

२१. **महाराष्ट्र महिला व्यासपीठ** : महाराष्ट्र महिला व्यासपीठाने पंचायत राज बाबत महिलांना प्रशिक्षण, महिलाविषयक संशोधन, जळगाव केसवा पाठपुरावा, युनायटेड नेशन्सच्यामहिला विकास परिषदेच्या निमित्ताने येणा-या महिलांचे प्रशिक्षण व ग्रामीण संस्था - संघटनांशी शुसंवाद, त्यांना पाठिंबा, असा पाचसुत्री कार्यक्रम राबविला.

त्यानिमित्ताने स्वयंशिध्दतेकडे वाटचाल. भारताच्या स्त्री विषयक मसुद्याचे भाषांतर तसेच महिला घोरणांच्या प्रतीवे मोफत वितरण महाराष्ट्राच्या ३० जिल्ह्यांतील ४०० महिला व इतर स्वयंसेवी संस्थांना करण्यात आले. यासाठी नासिक येथे महाराष्ट्र व्यापी शिविर अँग्रो फॉरेस्ट्री फेडरेशन, नासिक यांच्या सहकार्याने घेण्यात आले. तर पुण्यात प्रतिष्ठानचे अध्यक्ष मान.श्री.शरद पवार यांच्या अध्यक्षतेखाली महाराष्ट्रातील प्रतीनिधींची ' प्रबला परिषद ' आयोजण्यात आली. पुण्याच्या परिषदेचे स्थानिक संयोजन स्त्री आघार केंद्र, पुणे या संस्थेने केले जाते. या खेरीज ' महिलांविषयक घोरण प्रबोधन व परिवर्तन मोहीम ' या महिला घोरणाचाप्रसार करण्याकरिता कृतीसत्रे, मेळावे (नागपूर, लातूर, गडचिरोली, चंद्रपुर, आकोला आदि १७ - १८ ठिकाणी) आयोजित करण्यात आले. या कार्यक्रमाच्या संयोजनार्थ प्रतिष्ठानमध्ये बैठका कृतिसत्रे घेण्यात आली.

जळगांव केसेसचा पाठपुरावा करण्यास, मुलींना संरक्षण देण्यास सहकार्य केले. पोलिस विभागाकडून आलेल्या अडचणीतून मार्ग काढण्यास प्रतिष्ठानच्या माध्यमांनी महत्त्वपूर्ण सहकार्य दिले.

महिला व्यासपीठाने पंचायत राज बाबत केलेल्या प्रशिक्षणाचा आराखडा एन.सी.डब्ल्यू व आय.एस.एस.आय., बंगलोर यांनी मागवून घेतला व महिला बालकल्याण विभागाच्या सचिवश्रीमती चंद्रा अय्यंगार यांनी अनेक ठिकाणी वितरणास सहकार्य दिले.

महिला विषयक घोरण या संबंधीचा शासकीय आदेश ' आम्ही स्त्रिया ' हा विशेषांक काढून महाराष्ट्रातील सुमारे ४०० महिला संस्था संघटनांना पाठविण्यात आला.

२२. कृषी व सहकार व्यासपीठ:

सहकार : प्राथमिक संस्थांच्या हिशोबातील अनिष्ट प्रथेसंबंधी अहवाल तयार केला, व १९९५-९६ च्याबजेटवर अभ्यास करून काही सूचना / निवेदन तयार करून खासदार व प्लॅनिंग कमिशनच्या सभासदांना पाठविल्या.

सहकारी कार्यकर्ते व महिला कार्यकर्त्यांचा मेळावा तसेच शिखर संस्थांच्या कार्यकारी संचालकांची सभा चव्हाणसाहेब पुण्यतिथी दिनी २५.११.९४ रोजी घेतली.

चार महिला सहकारी औद्योगिक संस्थांचे संघटन करून नाव रिव्हिवेशनपर्यंतचे काम केले व महाराष्ट्र राज्य सहकारी संघ, पुणे यांचे प्रतिष्ठानच्या कार्यक्रमांत सहकार्य कायम स्वरूपी मिळेल, असे आश्वासन मिळवले.

गॅट करार व पीकवार संघटना बांधण्यासाठी निरनिराळ्या जिल्ह्यात प्रचार केला.

कृषि : महाराष्ट्रातील पीकवार संघटनांशी रांपर्क साधून त्यांच्या अडीअडचणी समजावून घेऊन त्यांची राज्य पातळीवर समन्वय समिती प्रतिष्ठानमध्ये स्थापन केली.

कलिंगड पीकमसंबंधी ठाणे जिल्हा सहकारी बोर्दोमार्फत सधे केला. शेतीमाल निर्यातदारांशी संपर्क साधून चर्चा केली व त्यांच्या सहकार्यांचे आश्वासन मिळविले. शेतकऱ्यांच्या मालाला स्थानिक भाजारपेठ मिळवून देण्याच्या दृष्टीने मुंबईतील ४० मोठ्या हॉटेल्सशी संपर्क साधला.

खेतीची वस्तुपत्तीचा शेतकऱ्यांच्या प्रसार करण्यासाठी वासी येथे एक प्रकल्प सुरू केला.

दिल्ली येथील एक्सपे ९५ या औद्योगिक प्रदर्शनासाठी अॅड. दीपक पाटील यांना पाठविले. नारिक व पुणे येथे भेट देऊन शेतकऱ्यांची चर्चा केली. तसेच संस्थित अधिकार्यांच्या भेटी घेतल्या.

इस्राईल सरकारचे रेसिडेन्स मुंबईच्या भेटीवर आले असताना त्यांना एक निवेदन देऊन विचारांची देवाण - घेऊन केली.

२३. नवभारत युवा आंदोलन : नवभारत युवा आंदोलनाच्या वर्तमान सन १९९३ - ९४ पासून ज्ञानविज्ञान अभिज्ञान व्याख्यानसत्र सुरू करण्यात आले आहे. या उपक्रमांतर्गत विविध विषयांवर नामवंत व्यक्तींची व्याखाने झाली. श्रोत्यांच्या उत्तम प्रतिसाद या उपक्रमास लाभला.

चक्रवर्त अदि ठिकाणी झालेल्या तैमिक अत्याचाराच्या पार्श्वभूमीवर मुंबईतील वस्ती पातळीवर कार्य करणा-या स्त्री - पुत्र्य कार्यकर्ते, पत्रकार, फिल्म, टी.व्ही. मालिका निर्माते, साहित्यिक आदींचे एक चर्यासत्र आयोजित करण्यात आले होते. वस्ती पातळीवर बलाबल करावयाच्या उपाय योजना यावेळी ठरविण्यात आल्या.

मुंबई पातळीवर महामिळतयने विद्यार्थी - विद्यार्थीनींची यशवंतराव चव्हाण स्मृति गुणगौरव स्पर्धा संपटीत करण्यात आली. प्रत्यक्ष स्पर्धकांची दोन दिवस स्पर्धेतील विषयांबाबत कार्यशाळा घेण्यात आली. नामवंत तज्ञ मंडळींनी या कार्यशाळेत भाग घेतला. सकृत्त व निष्क स्पर्धा घेण्यात आली. यात युवक - युवतीनी भाग घेतला. के.वे.ओमय्य महामिळतयने फिरत करंडक पटकथवला. इतरही विविध पारितोषिके देण्यात आली.

निवडणूक: आचारसंहितेच्या पार्श्वभूमीवर मतदारांना जागृती अभियान हाती घेण्यात आले. त्या अंतर्गत पत्रके वटणे व लगेच आयोजन करण्यात आले होते.

२१ व २४ रोजी स्व.राजेंद्र गांधी स्मृतिदिननिमित्त आदरांजली सभा आयोजित करण्यात आली होती. २६ नोव्हेंबर २४ रोजी 'घटना दिन' साजरा करण्यात आला. याप्रसंगी भारतीय संविधानाबाबत कार्यकर्त्यांना माहिती देण्यात आली. व सद्यस्थितीतील संविधानाचे अर्थित्व या विषयावर चर्चा करण्यात आली. तसेच ५ डिसेंबर ९४ रोजी डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर महामिळतयने दिननिमित्त एक सभेचे आयोजन करण्यात आले व त्यांच्या जीवनावर आधारित व्हिडीओ फिल्म दाखविण्यात आली.

महाराष्ट्र शासनाचे स्वयंसेवी संस्थांबाबत धोरणाच्या संदर्भात स्वयंसेवी संस्थांच्या प्रमुख कार्यकर्त्यांची एक बैठक आयोजिण्यात आली होती. त्यातील निर्णयानुसार महाराष्ट्रात विविध विभागात अशा प्रकारच्या बैठका घेण्यात आल्या. 'संपर्क' संस्थेच्या सहकार्याने हा उपक्रम चालू आहे.

महाराष्ट्रात विविध भागात संस्था / कार्यकर्ते यांच्याशी संपर्क साधून संघटन यंत्रणा व्यापक करण्याचे प्रयत्न चालू आहेत. त्याला चांगल्या प्रकारे साथही मिळत आहे.

नेल्सन मंडेला यांच्या दक्षिण आफ्रिकेतील विजयाबाबत मुंबईतील विविध संस्थानी आयोजित केलेल्या विजय सोहळ्यात आंदोलनाने पुढाकाराने सहभाग घेतला.

कराड, जि. सातारा येथे यशवंतराव चव्हाण स्मृतिमवनात 'युवक मेळावा' तेथील स्थानिक युवा संघटनांच्या सहकार्याने घेण्यात आला. व प्रतिष्ठान प्रकाशित पुस्तक प्रदर्शन व विक्री करण्यात आली.

२४. मोफत कायदेविषयक सहाय्य व सल्ला उपक्रम : गोरगरीबांना न्याय मिळवून देण्यासाठी मोफत कायदेविषयक सहाय्य व सल्ला हा एक महत्वपूर्ण उपक्रम प्रतिष्ठान राबवित आहे. हा उपक्रम कार्यक्षमपणे राबविण्यासाठी स्वतंत्र व सर्वसमावेशक नियम बनविण्यात आले असून, त्यांची छाननी करण्यासाठी न्यायभूति श्री.चंद्रशेखर घर्माधिकारी यांच्या अध्यक्षतेखाली एका समितीची स्थापना करण्यात आली आहे. सदर समितीने आता छाननीचे काम पूर्ण केले असून सदर नियम प्रतिष्ठानच्या विश्वस्त मंडळापुढे विचारार्थ व मानत्येसाठी सादर करण्यात येतील. दरम्यान बॅ.राजा मोंसले यांच्या अध्यक्षतेखाली ३५ सदस्यांची एक अस्थायी समितीची स्थापना करण्यात आली असून, सध्या या समितीच्या देखरेखेखाली सदर उपक्रमाचे काम चालू आहे. दर तीन आठवड्यांच्या अंतराने या समितीच्या बैठका होतात.

मोफत कायदेविषयक सल्ला केंद्र दुर्बल घटकातील अन्यायाने पीडीत लोकांना विधी विषयक मार्गदर्शन करण्यासाठी मोफत सल्ला केंद्र सुरू करण्यात आले असून, हे केंद्र सध्या दर शुक्रवारी सायंकाळी ४.०० ते ७.०० वाजेपर्यंत खुले असते. आतापर्यंत अनेक लोकांनी या केंद्राचा फायदा घेतला.

विधी साक्षरता कार्यक्रम (लिंगल लिटरेसी प्रोग्राम) सामान्य लोकांना त्यांच्या दैनंदिन जीवनाशी निगडित असलेल्या कायद्यासंबंधी व त्यांच्या वैधानिक हक्कासंबंधी माहिती करून देण्यासाठी विविध प्रकारच्या विधी साक्षरता कार्यक्रमाचे आयोजन केले.

१९९४-९५ मध्ये खालील कार्यक्रमाचे आयोजन झाले.

कौटुंबिक कायद्यासंबंधी कार्यशाळा : २२ जून ९४ रोजी महिला धोरणासंबंधी राज्य शासनाने घेतलेल्या निर्णयाला अनुसरून व त्या निर्णयाची माहिती करून देण्यासाठी व कौटुंबिक कायद्यासंबंधी माहिती देण्यासाठी दि.४.१२.९४ रोजी यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान, मुंबई, न्यू लॉ कॉलेज, महाराष्ट्र राज्य महिला आयोग यांच्या विद्यमाने कार्यशाळेचे आयोजन

कर्मकांत आले होते. या कार्यशाळेचे उद्घाटन भारताचे सरन्यायाधीश मान.ए.एम.अहमदी यांच्या शुभहस्ते व न्या.चंद्रशेखर कावळी हज्यस्तोत्राती संपन्न आले.

मुंबई

१४ जुलै १९९५

विश्वस्त मंडळ / कार्यकारिणी

